

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

[Sefer Melakhim]

[Sefer Melakhim]

Shelomoh ben Yitshak

5565 [1804/1805]

א

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9706](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9706)

ג (א) ויהורם בן אחאב מלך
 על ישראל בשמרון בשנת
 שמונה עשרה ליהושפט מלך
 יהודה ומלך שתי עשרה
 שנה: (ב) ויעשה הרע בעיני
 יהוה רק לא כאביו וכאמו ויסר
 את מצבת הבעל אשר עשה
 אביו: (ג) רק בחטאות ירבעם
 רש"י בן

ג (א) יהורם זאהן אחאב'ס ווארה
 קעניג איבער ישראל און שמרון,
 אים אכטצעהנטען רעגורונגסיאהר דעם
 יהושפט, קעניגס פאן יהודה. עה
 רעגירטע צוועלף יאהרע, זאהן זאהן
 (ב) אונד מהאט, וואס דעם עוויגען
 מיספעללט, צוואר ניקט זא ווא זיין
 פאטער אונד זיינע מוטטער, דען עה
 לים בעל'ס בילדזוילע, דיא זיין פאטער
 עהרובטעטע, וועג היימען, זאהן זאהן
 (ג) אבער אן דען זינדען ירבעם'ס,
 זאהן זאהן

באור

מימיה רעים, אף שזכה במקום טוב, ונאו
 לפעמים קיות רעות וטורפות אל בתי. וזה
 כראה מכר הסבל.
 ג (א) בשנת שמונה עשרה ליהושפט
 מלך יהודה, זסיורה שאמזיה
 לא מלך שתי שנים שלמות, אך היו מקוטעות.
 (מדברי רלב"ג). (ב) ויסר את מצבת
 הבעל, אבל האשרה למסור מפני חמו,
 שהיתה עובדת עבודה זרה, שהרי נביאי
 האשרה היו אוכלי שלמה, אבל הוא לא
 ענד הבעל והאשרה לא העגלים שעשה ירבעם
 (דק"ק). (ג) בחטאות — ממונה,
 בחטאות

זכה ולא צורעם לחלוחית של טובה:
 ג (א) ויהורם בן אחאב. אף
 פרטק זו בשביל להגיד גם
 של מיטע מולך וואה שגעשה על ידי
 חלישע נכתבה כאן שונת בליהו שמונה
 גיסיס ובחלישע שש עשרה לקיים פי
 שנים צרוחך חלי וכתבן כולם זו צנד זו
 כך רחיתי בשלמים ושתיים ממות דרבי
 איעזר בנו של רבי וסי הגלילי וחנויות
 ירדן של חלישע כשתיים דשל חליהו:
 (ב) רק לא כאביו וכאמו. שהוסיפו
 לעבוד את הבעל להכעיס: (ג) רק

מ ס ל ר י ו פ י

א (ב) בעד, מין: (ז) משפט, החק הדת והתכונה: (יא) ויען, כמו ויען איוב
 הראשון, לשון נעקה בדבור: מהרה, שם: (יג) שר חמשים שלשים הפוך שר חמשים
 וחמשים שנים ושלשים תאר לרבים: (טו) רד אתו, עמו:
 ב (א) בסערה, הבי'ת מועמדת בנעי' והסמ"ך בק"ם ממסקל נדקה ברכה אלא שאל
 הפ"ח בק"ח: (ג) בני הכנזאים, תלמידהם: החשו, פירשו בו כיווי כמו בפת"ח: וכן
 ת"י והריק"ס פי' פועל עבר מבני הפעיל: (ז) בנגד, כשתבא זאת המלה עם מ"ס עכינה
 מרחוק, ומה שאמר כאן מרחוק להורות על המרחק יתר או תוספת ביאור: (ט) פי שנים
 איעזר שני שלקן רותך וכן הוא אומר פי שנים בכל אשר ימצא להריקס: (י) לקח, תאר כי
 הוא קימן: (יד) הנה ונהנה, מלות מורות על המקום: (טו) בני חיל, אנשי חיל בני
 כח שיוכלו ללכת הכה ונכה במעט זמן: (כא) רפאהו, שרשו רפא ופקרא כדרך בעל"ה ה"א
 בסיק: לא יכו, מושך עכמו ואחר עמו: (כב) ונערים, כי יש גדולי יקראו נערים:
 ויתקלסו, עמין לעג ובו: והתפעל כופל על המלעג וקאור עם ב"ת: (כד) רבים,
 אמר כן על הנקבות כמו מן נמלה נמלים:

ואהן נבט , דער ישראל פֿערפֿיהרטע ,
דינג ער פֿעסט , אונד לים ניכט פֿאָן
איהנען אָב . (ד) מישע , קעניג פֿאָן
מואב , האַטטע גראַסע שאַפֿהערדען ,
אונד גאָב דעם קעניג אין ישראל
דיגנדערט טויענד לעממער אונד
דיגנדערט טויענד ווידער אין דער
וואַללע צום טריכוט .

(ה) גאָך אחאב'ס טאָד אַבער פֿיל דער
קעניג פֿאָן מואב פֿאָם קעניג אין ישראל
אָב , (ו) אונד דאָהער רייזטע זאָגליך
דער קעניג יהורם אויס שמרון אָב ,
מוסטערטע גאַנץ ישראל ,

(ז) שיקטע צו ירושפט , קעניג אין
יהודה , אונד לים איהן פֿראַגען : דער
קעניג פֿאָן מואב לעהנט זיך געגען מיך
אויף , וויללסט דוא מיט מיר געגען איהן
צו פֿעלדע ציהען ? אונד יהושפט אַנט-
וואַרטעטע : יא , איך ציהע מיט , איך
זיידאדא , מיי פֿאַלק וויי דיין פֿאַלק ,
אונד מיינע פֿעלדע וויאדא דייניגען .
(ח) יענער פֿראַגטע , וועלכען וועג
וואַללען זיך געהמען ? יהושפט
ערווערטטע , דורך דיא וויסטע ארום'ס

באור

בא לשון יחיד על רבים , ורבים ככה . (ד)
דיה נקד וגו' , כתרנו מריגיתי , ונקרא
בעל המק-הנקד , שהגאון נקידים ברוב ,
והיה מכהגו שהיה משיב מנחה למלך ישראל ,
ומאה אלף כרים ומאה אלף אלפים צמר ,
כלומר עם צמר , שלא היה גוזם . ולא אמר
הכתוב , אם היה לו להשיב מנחה זו בכל
שנה , או לזמן אחד ידוע צינייהם (רד"ק) .
ועל פי זה מתורגם . (ה) כמות אחאב ,
צבא . וכאשר מת אחאב פשע מלך מואב בחזונו ,
ולא השיב לו מנחה . (רד"ק) . (ו) ביום ההוא ,
בממלכת ישראל . (ז) כמוני כמוך וגו' .
העברי יסמון השווה המוחלט ככפילת סימן השואה ,
כמו פה , וכן (ישעי' כ"ד ב') : כעס ככהן כענד
כאלכו כשפחה כגברתה וכו' . ודומיהם
רבים . (ח) דרך בדבר ארום . יתכן שנתר
הדרך הוא כדי שלא ירגישו , והכניא שם מלך
יהודה עם מלך ארום כי היה תחתיו , והוא הכניב
ששם בו מלך

בִּן־נְבַט אֲשֶׁר־הַחֲטִיּא אֶת־
יִשְׂרָאֵל דָּבַק לֹא־סָר מִמֶּנּוּ :

(ד) וּמִיִּשְׁע מֶלֶךְ־מוֹאב הָיָה נֶקֶד
וְהָשִׁיב לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל מֵאֵה אֶלְפֵי
כָּרִים וּמֵאֵה אֶף אֵילִים צָמֵר :

(ה) וַיְהִי כְּמוֹת אַחֲאָב וַיִּפְשַׁע
מֶלֶךְ־מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל :

(ו) וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם בְּיָוִם
הַהוּא מִשְׁמֶרֶן וַיִּפְקֹד אֶת־כָּל־

יִשְׂרָאֵל : (ז) וַיִּלְךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־
יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר

מֶלֶךְ מוֹאָב פָּשַׁע בִּי חֲתֹלֵךְ אֶתִּי
אֶל־מוֹאָב לְמַלְחָמָה וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה

כְּמִנִּי כְּמוֹךְ כְּעַמִּי כְּעַמְּךָ כְּסוּסֵי
כְּסוּסֶיךָ : (ח) וַיֹּאמֶר אֶי־זָה

הַדֶּרֶךְ נֶעֱלֶה וַיֹּאמֶר דֶּרֶךְ מְדַבֵּר
אָרוֹם

ארום

רשי

בחתמות רבעס דבק . וכן כל מלכי
ישראל מדחגס שלח תשוב המלוכה
בית דוד אם יעלו לרגל לכך עבדו חת
העגלים : (ד) נוקד . מרי גיתי :
חילי צמר . דיכרין דרעיה עם צמרם :
(ח) דרך מדבר ארום . כי גם מלך
ארום

כמו שכתוב למעלה , וכן ביורם אחיו ,
(ו) ביום ההוא , מיד אחר שהוגד לו , כי פשע מלך מואב
בממלכת ישראל . (ז) כמוני כמוך וגו' .
העברי יסמון השווה המוחלט ככפילת סימן השואה ,
כמו פה , וכן (ישעי' כ"ד ב') : כעס ככהן כענד
כאלכו כשפחה כגברתה וכו' . ודומיהם
רבים . (ח) דרך בדבר ארום . יתכן שנתר
הדרך הוא כדי שלא ירגישו , והכניא שם מלך
יהודה עם מלך ארום כי היה תחתיו , והוא הכניב
ששם בו מלך

אָדוּם : (ט) וַיִּלֶךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
 וּמֶלֶךְ יְהוּדָה וּמֶלֶךְ אֲדוּם וַיִּסְבּוּ
 דְּרָךְ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא הָיָה מַיִם
 לַמַּחֲנֶה וּלְבַרְמָה אֲשֶׁר
 בְּרַגְלֵיהֶם : (י) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ
 יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה כִּי־קָרָא יְהוָה
 לְשֵׁשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לְחַת
 אוֹתָם בְּיַד־מוֹאָב : (יא) וַיֹּאמֶר
 יְהוֹשָׁפָט הֲאִין פֹּה נָבִיא לַיהוָה
 וַגִּדְרָשָׁה אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ וַיַּעַן
 אֶחָד מֵעֲבָדֵי מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
 פֹּה אֱלִישֵׁעַ בֶּן־שַׁפְטָאֲשֶׁר־יֵצֵק
 מַיִם עַל־יְדֵי אֱלִיהוֹ : (יב) וַיֹּאמֶר
 יְהוֹשָׁפָט יֵשׁ אוֹתוֹ דְּבַר־יְהוָה
 וַיִּרְדּוּ אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיהוֹשָׁפָט
 רש"י ומלך

(ט) דער קעניג פֿאַן ישראל , דער
 קעניג פֿאַן יהודה אונד דער קעניג פֿאַן
 אדום צאָגען נון צוזאַמען , דאָזיא
 אבער איינען אומוועג פֿאַן זיבען טאָגען
 נעהמען מוסטען , זאָ פֿעהלטעס דעם
 העער אונד דעם פֿיה , דאָז זיא מיט
 זיך פֿיהרטען , אָן וואַססער .

(י) דאָ שפראַך דער קעניג פֿאַן ישראל :
 וועה ! געוויס ריף דער עוויגע דרייא
 קעניגע צוזאַמען , אום זיא דען
 מאַאָביטערן אין דיא הענדע צו געבען !
 (יא) יהושפט אבער זאָטע , איזט
 דען קיין פראַפֿעט דעם עוויגען היר ,
 דורך דען וויר דען עוויגען בעפראַגען
 קענטען ? אונד איינער פֿאַן דען בעז
 דיהנטען דעם קעניגס אין ישראל אַנטע
 ווארטעטע : אלישע זאָהן שפט , דער
 אליהו בעדיהנטע , איזט היר .

(יב) בייא דיועם , זאָטע יהושפט ,
 ערפֿעהרט מאַן געוויס גאָטטעס אויס
 שפֿרוך ; אונד דיא דרייא קעניגע גינגען
 15

באור

מלך יהודה (רלצ"ג) . (ט) ויסבו דרך
 שבעת ימים , לפי שהלכו דרך מדבר אדום
 הוצרכו ללכת סוף לדרך הישר , ולהרטיק
 מהלכם . (י) לחת אותם ביד מואב ,
 שאם לא נמצא מים יפוצו טיילותינו אילך
 ואילך למצוא מים , ויבואו מואב ולא נוכל
 להמלט מידם . (רד"ק) . (יא) פה אישע
 בן שפט . אף על פי שהיו לאליהו תלמידים
 רבים , הנה זכר אלישע שהיה תלמיד והיה ראוי שיקנה יותר מהשלמות מפני שזרת את אליהו ,
 כי המשרת הוא תמיד לפני רבו ולזה יתכן שילמד יותר , ולזה שפט יהושפט שיש דבר ה' את אישע ,
 מנורף לזה כי ראה שנסע ממקומו עם אנשי המלחמה ואף על פי שלא היה איש מלחמה ולזה
 שעשה ידמה שעשה כן שאם ינטרכו ישראל לדבר ה' ימצאוהו גם , והנה לכבודו יכרו לו שלשת
 המלכים . (רלצ"ג) . אשר יצק מים על ידי אליהו , דמשא ית אליהו . (הכסדי) . ומה
 מתקו דברי חכמינו , וזכרונו לברכה : למד לא נאמר , לא יצק , מלמד שמושה גדול מלמדה .
 (יב) יש אותו דבר ה' . אית עמיה פתנמא דה' . (הארמי) . וכנה היה אלישע נודע
 בארץ ישראל לנביא ה' , כבר עשה אותות לעיני העם , קרע את הירדן , רפא את המים בבית
 אל וקלל את הילדים . וירדו אליו וגו' , יכרו ממרכבתם לכבודו לדבר עמו , ולא קר אול
 שיבא אלם , לפי שהיו בנרה גדולה קשו לכבוד

צו אלישע הין . (יג) אבער אלישע
 זאגטע צום קעניג אין ישראל : וואס
 דזאבען וויר מיט איינאנדער צו שאפֿן
 פֿען ? געה'רדין צו דען פראפעטען
 דיינעם פֿאטערס אונד דיינער מוטטער !
 א איך ביטטע ! אנטווארטטעטע יענער ,
 דער עוויגע ריף דרייא קעניגע צוואממען
 אום ויא אין מואב'ס הענדע צו ליפֿערן !
 (יד) אונד אלישע אנטווארטטעטע : זא
 וואהר גאטט צבאוה לעבט , דעם איך
 דיהנע , אכטעטע איך דיא פערזאן
 יהושפט'ס , קעניגס אין יהודה , ניכט ,
 איך ווירדע ריך ניכט אנועהען , קיינעס
 בליקעס ווירדיגען ! (טו) נון האהלעט
 מיר איינען זאייטענשפילער ! אלס ריוער
 קאם אונד שפילטע , ווארד אלישע
 פֿאם עוויגען בעגייסטערט .

(טז) אונד ער שפראך : זא שפריכט
 דער עוויגע , מאכט גראבען , גראבען
 אין דעם טהאלע ! (יז) דען , זאגט דער
 עוויגע , איהר ווערדעט קיינען ווינד
 זייהלען

באור

לכבוד הנורא ולכבוד נביאו . (רד"ק)
 (יג) אל , ונתן תרגום לשון נקשה : נבעו
 לא תדבר טובין רשעתא הדיא , בעי עלבא
 רחמין . וכן תרגם אונקלוס אל לא אדוני
 (רחשית י"ט) נבעו כען רבני . (מדברי
 הכלל) . וכן מתורגם אשכנזי'ת (יד) אשר
 עמדתו לפניו , דמשמנא קדמוהי .
 (הכסרי) . (טו) ועתה קחו לי מנגן ,
 ידוע כי הכעס מוכע ההתבודדות לשכל בעת
 הנעת הכבואה מפני טרדת המחשבות אשר יהיה בהם הכעס , ולפי שכעס מאד אלישע על
 יהרס , מפני שדבק בחטאות ירבעם , הוכרך לדבר יסיר כעסו וירחיב לבו , וגאז שרתה עליו
 רוח הקדש . (רלב"ג) . והיה כנגן המנגן וכו' . אמרו , כי מיוס אסתלק אליהו רבו לא שרתה
 עלו רוח כבואה עדיין , כי אבל היה , ורוח הקדש אינה שורה אלא מתוך שמחה . (מדברי
 רד"ק) . וההי עליו יד ה' . ושליא עלוהי רוח כבואה מן קדש ה' . (הכסרי) . (טו) עשה ,
 מקור צמקום צווי . גבים , ספירות , כמו באו על גבים (ירמיהו י"ד) , ותרגום נור גובא אמה
 להם שיעשו הנחל ספירות ספירות שימלאו מן המים שיבואו . ותרגום פנידן פנידן , וכן תרגם
 אפיקיו (ישעיהו ס') פנידוהי . (רד"ק) .

ומלך אדום : (יג) ויאמר אלישע
 אל מלך ישראל מה לי ולך לך לא
 נביאי אביך ואל נביאי אמה
 ויאמר לו מלך ישראל לא כיקרא
 יהוה לשלשת המלכים האלה
 לתת אותם ביד מואב :
 (יד) ויאמר אלישע הי יהוה
 צבאות אשר עמדתו לפני כי
 לולי פני יהושפט מלך יהודה
 אהני נשא אם אביט אליך ואם
 אראך : (טו) ועתה קחו לי מנגן
 והיה כנגן המנגן וההי עליו יד
 יהוה : (טז) ויאמר כה אמר יהוה
 עשה הנחל הזה גבים גבים :
 (יז) כי כה אמר יהוה לא תראו

רוח

רש"י (יג) ויאמר אלישע
 ליעשות לנו גם על ידו צוים : (יג) אל
 כי קרא ה' וגומר . נבעו לא תודכר
 הובין רשעתא הדיא בעי עלבא רחמין
 אריזמין ה' וגומר : (טו) קחו לי
 מנגן . מפני הכעס נסתלקה השכינה
 מנגו : (טז) גבים גבים . צורות
 מלאים

פיהלען , קיינען רענען זעהען , אונד
דעננאך זאלל דיזעס טהאל פאלל וואס
סערס ווערדען , אונד איהר , איירע
הערדען אונד אייער לאסטעיה צו
טרינקען האכען ! (יח) אונד דיס
פיר אייך צו טהון , איזט דעם עוויגען
נאך צו גערינג ; ער ווירד אייך מואב
אין איירע געוואלט געבען .

(יט) דאן זאללט איהר אללע בעפעסטיג-
טען אונד פרעכטיגען שטערטע צער-
שטעהרען , יעדען פרוכטבארען בוים
אומהויען , אללע וואססערקוועללען
פערשטאפען , אונד אללע גוטען
עקקער מיט שטייגען צו גרונדע ריכטען !
(כ) דעם מארגענס דארויף , אום דיא
צייט דעם פריהאפערס , קאם זא
פיל וואססער פאן דער געגענד ארום'ס
הער

באור

(יג) לא תראו רוח , דרך העברי להחליף
המלות המורות בלשוננו על ההרגשות החושיות ,
כמו ראים את הקולות (שמות כ') , וירא
יעקב (ראשית מ"ב) , עיין שם בדברי
ראש"ע . ודומיהם הניס . ומקנכם . שהביאו
לאכול ממנו . ובהמתכם . אשר ירכבו
עליהם . (רלב"ג) . (יח) ונקל זאח בעיני
ה' , רצה לאמר , שלא יספיק לשם יתברך
עשית זה החסד לכם , כי הוא קל בעיני
ביחס אל החסד שהוא רוצה לעשות , והוא
שכבר יתן את מואב בידכם . [הכ"ל] .
(יט) והכיתם כל עיר מבצר וכו' . ידוע
לכל משכיל , כי החכמה המדינית תחייב
לפעמים להכות אנשי הארץ המורדים במלכס
באכזריות חמה ושטף אף , למען ישמעו כל עם
מדינות המלך , ולא יזידון לעשות עוד . וכל
עין טוב תפילו , אף על פי שהתורה אמרה (דברים כ' י"ט) לא תשחית את ענה , הנה היה
זה למנות השם יתברך לפי שעה להשחית את מואב לפי היכולת . (מרלב"ג) . תכאבו . על דרך
השאלה , וכן (תמיה ד') היסיו את האנשים , וירפא את מוצח ה' (מלכים א' י"ח) . ותרגומו
תטומו' (רד"ק) . (כ) המנחה , תמיד של שחר . והנה מים באים מדרך אדום . המים
האלה אפשר שהיו מנשמים שהיו רחוקים מהם בארץ אדום , אבל המחנה הזה לא ראה לא רוח
ולא גשם . או נפרץ אסד מהנהרות בארץ אדום ברכון

הנורא

רוח ולא תראו גשם והנחל
ההוא ימלא מים ושתיתם אתם
ומקניכם ובהמהכם : (יח) ונקל
זאח בעיני יהוה ונתן את מואב
בידכם : (יט) והכיתם כל עיר
מבצר וכל עיר מבחור וכל עין
טוב תפילו וכל מעיני מים
הסתמו וכל החלקה הטובה
תכאבו באנבים : (כ) ויהי
בבקר בעלות המנחה והנה
מים באים מדרך אדום ותמלא
הארץ

רש"י

מלאים מים : (יח) ונקל זאת . ועוד
גם זה נקל ומועט בעיני ה' והוסוף
להפליא התכם גם אחר ונתן את מואב
בידכם : (יט) וכל עין טוב תפילו .
אף על פי שנאמר לא תשחית את ענה
כאן התיר לכם שהיא אומה ציוויה
ונקלית לפגועו וכן הוא חומר לא תדרוש
שלום וטובתם אלו החילנות הטובים
שלהם : החלקה הטובה . שדה זרועה
קומו גני בלע' . (Semece זאחט פעלד) :
(כ) ויהי בבקר בעלות המנחה
המים התחילו לירד מן השמים בבקר
בארץ

ישע
די-
אמך
קרא
אלה
:
:
ויה
כי
דו
גם
נגנו
יד
זה
:
יא
חל
כר
ים
ולי
ינה
זות
על
גנו
תה
כרן
די
מה
גם

הער, דאס דאז לאנד דאמיט פאלל וואר.
(כא) אינדעם ערפֿוהרען דיא מאַאבֿי
טער, דאס דיא קעניגע צו פֿעלדע געגען
זיא ציהען, פֿערוואַממעלטען אַללעס,
וואַס נור וואַפֿען טראַגען קאַנגטע,
אונד שטעללטען זיך אַן דיא גרענצע
איהרעס געביהטס.

(כב) אַלס זיא נון אַן דיזעס מאַרגען אויפֿֿ
שניאַנדען, דא עבען דיא זאַנגע אויף
דאז וואַססער שין, אונד דאז וואַססער
אין דער פֿערנע זאָהען: זאָ קאַס עס
איהנען זאָ ראַטה וויא בלוט פֿאַר.

(כג) דאָהער שפּראַכען זיא: דאז אויזט
בלט! געוויס געריהטען דיא קעניגע
אונטער זיך אין שטרייט, אונד איינער
ער־שלוג רען אַנדערן; אויף, מואב!
דין צור בייטע! (כד) אַלס זיא אַבער
אַן דאז לאַגער ישראל'ס קאַמען, דא
פֿילען דיא איזראַעליטען איבער זיא

הָאָרֶץ אֶת־הַמַּיִם: (כא) וְכָל־
מוֹאָב שָׁמְעוּ כִּי־עָלוּ הַמְּלָכִים
לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּצְעְקוּ מִכָּל חֵגֶר
הַגִּרָה וַיִּמְעְלוּ וַיַּעֲמְדוּ עַל־
הַגְּבוּל: (כב) וַיִּשְׁכְּימוּ בַּבֶּקֶר
וְהַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה עַל־הַמַּיִם וַיִּרְאוּ
מוֹאָב מִגֵּגֶד אֶת־הַמַּיִם אֲדָמִים
כַּדָּם: (כג) וַיֹּאמְרוּ דָם זֶה
דֶּחָרֵב נַחֲרָבוּ הַמְּלָכִים וַיָּבֹאוּ
אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וְעָתָה לְשַׁלַּל
מוֹאָב: (כד) וַיָּבֹאוּ אֶל־מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיִּקְרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶת־

מואב הער

באור

הנורא ונכרו המים עד הנחל הזה. (רד"ק).
(כא) ויצעקו, ואתכנישו. (הכשני).
מכל חגור חגרה ומעלה. רוצה לאמר כל מי
שראוי לחגור חגורה להלחם ומו שלמעלה
מהם כלם נצעקו ויעמדו לכל גבול ארצם,
לשמור שלא יכבו בה אויביהם. (רלב"ג).
(כב) דם זה, לפי שראו האדמיות ומים
לא היו נובעים, כי עתה באו המים שם שהיו
לא היו שם מתמול שלשם, התחזק בלבם כי דם
הוא, ומשבו כי נפלה קטעה בין המלכים
והרגו אלו לאלו. (רד"ק). החרב נחרבו
המלכים. אתגראת אתגריאו מלכיא.
(האמי). ועתה לשלל מואב. וכען
פיקו לביתא, מואבאי! (הכ"ל).

(כד) ויבאו אל מחנה ישראל. הגם סנב השם יתנרך שגאו כלם שם לא כדרך האנשים
היבואים למלחמה, אך כדרך האנשים הוונאים לשלל, ולזה הכוס ישראל בקלות. (רלב"ג).
ויבובה. כתיב בנית יקרו בכף. והכתוב לא מנאתי לו טעם אלא אם נאמר שהיו תמורת
האלף, ויהיה כמו ויבא בה, כלומר ישראל בא בה, ופירוש בה בעיר, כלומר בכל עיר ועיר
שהיו נסים אליה להמלט שם מפני ישראל. והוא במסרה, והוא אחד מתרין שקורין בה וסבירין
בם, והאחד הוא (הושע ט"ו) גרן ויקב לא ירעם ותירוש וכחש בה. (רד"ק). והנה גם הכשני

רש"י

בארץ אדום ובעלות המנחה באין
שופים ובאין לחותו הנחל לפי שחומר
לח תרחו רוח ולא תרחו גשם צמודם
רבי תנחומא: (כא) על הגבול. על
הספר שקורין מר"קא. Marque. (בל"א)
געגנד, גרעניץ, וכן סנהדרין צ"ע"ח):
(כב) אדומים כדם. כן דרך המים
כשהשמש זורחת עליהם צנקר מאדיוו'
מוגד מרחוק והם לא ראו בחותו הנחל
מים מעולם לפיכך היו סבורין שהוא

דס
הער
תרגום

מוֹאָב וַיָּנֶסוּ מִפְּנֵיהֶם וַיִּבְרְכוּ בָהֶם
וְהִכּוּת אֶת מוֹאָב: (כה) וְהָעָרִים
יְהֻרְסוּ וְכָל חֵלְקָה טוֹבָה יִשְׁלִיכוּ
אִישׁ אֶבְנֵי וּמְלֵאוֹתָ וְכָל מַעַן
מַיִם יִסְתַּמּוּ וְכָל עֵץ טוֹב יִפִּילוּ
עַד הַשְּׂאִיר אֲבִינָה בְּקִיר הַרְשָׁת
וַיִּסְבּוּ הַקְּלָעִים וַיִּכּוּ: (כו) וַיֵּרָא
מֶלֶךְ מוֹאָב בְּיַחְזֹק מִמֶּנּוּ
הַמֶּלֶחְמָה וַיִּקַּח אֹתוֹ שְׁבַע
מֵאוֹת אִישׁ שֶׁלֵף הָרֶב לְהַבְקִיעַ
אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם וְלֹא יָכֹלוּ
(כו) וַיִּקַּח

אִים זֶם קַעֲנִי פֶאן אֲדוֹם רוֹךְ צו
רש"י

דס: (כה) והערים יהרוסו. היו
הורסין: ישליכו איש חבנו. שהיו נוטלין
האבנים וכן החומות עד השאי' כל חבני
הקירות בקיר לעמוד על חרסית שלהן
הוא הטיט. כגומה שלא היתה עוד חבן
בחומה ואחריו זאת ויסבו הקלעים ויכו
את הנשאר בחלקה שלא נשברה החומה
והפילות

בנורה, ובה לא השאירו אלא חבני החומה ובה
לעיר הרסו, והפילו העצים וכל החבנים היו משליכים בחלקות הטובות, ונשארה חומת העיר
הזאת. (דל"ק). ויסבו הקלעים ויכוה. הבן בחומה עד שהרסוה ידמה, כי לשאר הערים
לא היו נתיכים להם קלעים, אלא היו כוננים הערים ואחר כך היו הורסים אותם, ולזאת
שהיתה עיה בנורה הוורכו הקלעים. והקלעים האלה לא היו קלעים ציד לא קלעים שמסליכים
אבנים גדולות בדיק וכיוצא בו, שנחבן אחת משא כבד ומסליכין באותן הכלים האבן לחומה עד
שישברו החומה, וכן עשו לקיר חרשת והכיה. (דל"ק). (כו) וירא מלך מואב וגו'.
מלך מואב היה בתוך העיר הזאת כמו שאמר למעלה כי נסו מפניהם ומשבו להשגב בעיר הזאת,
ובראותו כי חזק ממנו דבר המלחמה הזאת לקח עמו שבע מאות איש להבקיע אל מלך אדום לנצח
מן העיר, כי אפשר כי מלך אדום היה קרוב לעיר יותר משני המלכים. (הכ"ל). כי חזק ממנו
המלחמה. ארי

העיר אונד שלונען זיא; דיא מאאבני
טער ערגריפען דיא פלובט, אבער זיא
ווארדען איין געהאלט, אונד ער
ליטטען איינע גהאסע נידערלאגע.
(כה) דיא איירעאליטען צערשטעהרטען
נון אללע שטעדטע; יעדער פאן איהנען
ווארף שטיינע אויף דיא בעסטען עקקער,
דאס זיא גאנץ דאמיט בעדעקט וואורד
דען; זיא פערשטאפפטן יעדע קוועללע,
אונד היבען אללע פרוכטטראגענדען
ביימע אויס. נור דיא שטאדט קיר
חרשה לייסטעטע נאך ווידערשטאנד,
ביס זיא ענדליך דיא שלידערער אומ
שלאסען, אונד זיא עראבערטען.
(כו) אלס דער קעניג פאן מואב נח זאה,
דאס זיינע געגנער ייהם איבערלעגען
ווארען, זא פערזאממעלטע ער זיבען
הונדערט טאפפרע קריגער צו זיך,
ברעכען; עס געלאנג איהם אבער
ניכט

באור

תרגום ומקו בהון, וכן מתורגם אשכנזית
והכות את מואב. אחר זה השלימו להכות
את מיאב במק מותיהם. (מדברי רלב"ג).
(כה) עד השאיר אבניה בקיר חרשת.
קיר חרשת שם עיר גדולה בערי מואב, וזכר
אותה בכל מפת מואב (ישעיהו ט"ז י"א),
(ישעיהו מ"ח ל"א ל"ב), ולפי שהיתה בעלת
שם זכר אותה, ולא זכר הערים האחרות
שהרסו. ופירוש עד השאי', הכל הרסו והפילו
עד השאיר קיר חרשת לנדה שהיתה עיר
בנורה, ובה לא השאירו אלא חבני החומה ובה
לעיר הרסו, והפילו העצים וכל החבנים היו משליכים בחלקות הטובות, ונשארה חומת העיר
הזאת. (דל"ק). ויסבו הקלעים ויכוה. הבן בחומה עד שהרסוה ידמה, כי לשאר הערים
לא היו נתיכים להם קלעים, אלא היו כוננים הערים ואחר כך היו הורסים אותם, ולזאת
שהיתה עיה בנורה הוורכו הקלעים. והקלעים האלה לא היו קלעים ציד לא קלעים שמסליכים
אבנים גדולות בדיק וכיוצא בו, שנחבן אחת משא כבד ומסליכין באותן הכלים האבן לחומה עד
שישברו החומה, וכן עשו לקיר חרשת והכיה. (דל"ק). (כו) וירא מלך מואב וגו'.
מלך מואב היה בתוך העיר הזאת כמו שאמר למעלה כי נסו מפניהם ומשבו להשגב בעיר הזאת,
ובראותו כי חזק ממנו דבר המלחמה הזאת לקח עמו שבע מאות איש להבקיע אל מלך אדום לנצח
מן העיר, כי אפשר כי מלך אדום היה קרוב לעיר יותר משני המלכים. (הכ"ל). כי חזק ממנו
המלחמה. ארי

ניטט • (כו) דא נאהם ער ויינען ערסט
געבאָהרנען זאָהן , דער צום טהראַנג
פֿאַר גער בעשטימט וואָר , אונד
אַפפֿערטע איהן אויף דער שטאַרט
מויער ; דים פֿעראַנלאַסטע איינע
שטאַרקע ערביטרונג געגען ישראל ,
זיא צאָגען נון אַב , אונד קעהרטען אין
איהר לאַנד צוריק • (א) אוינע

(כו) ויקח את בנו הבכור אשר
ימלך תחתיו ויעלהו עלה על
החמה ויהי קצף גדול על ישראל
ויסעו מעליו וישבו לארץ :
ד (א) ואשה

באור

רשי

תקיפו מניה עבדי קרבא • (הכשדי) •
להבקייע • לבקוע בתוך מחנה האויבים •
(כו) ויקח את בנו הבכור וכו' • כאשר
ראה מלך מואב , כי כלתה חליו הרעה וכלכדה
העיר , עשה מעשה כורא ומבהיל להמים לבב
אויביו והקריב את בנו , יורש הכתר , היושב
על כסא אביו , לעולה לעיני הנרים עליו •
וכאשר ראו זאת אנשי אדום הבאים לעזור
לישראל התקפכו מאוד על האכזריות הגדולה
אשר סובבה מהמלחמה הזאת ומפני זאת נסוגו
אחור מהזייע את אויבי מואב , ושנו מלך
ישראל ומלך יהודה א ארנס • כן באור המקרא
הזה לפי המשך הענין , וכן מתורגם אשכנזית •
ולמפרשים דרך אחר בזה , יעיין הקורא
הנעים בהם • ד (א) ואשה

וספילוס : (כו) ויקח את בנו הבכור •
בפסיקתא דפרשת שקלים נדרש שאל
את עבדיו מה טיבה של חומה זו שנעשה
להם נסים באה אמרו לו חזים' חזרהם
בן יחיד היה לו ואמר לו הקב"ה
הקריבנו לפני ורנה (להקריבו)
להקב"ה אמר להם אף אני בן בכור יש
לי חלק והקריבו לע"ה : על החמה •
חסר וי"ו שהיה עובד לחמה : ויהי קצף
גדול • שנזכרו עונותיה' שאף הם עובדין
לע"ה וחיינן ראויין לנס :

מכרל

ד (ח) מנסי

ג (ב) מצבת , הראוי בסמיכות מצבת וכשתנה ונא ע"ד המוכרת מלרע ונפת"ס וכשתנה
עוד ונא עי"ן הפועל בשוא : (ד) והשיב , פי' ההשבה כענין המנחה לפי שמנחה
היא גמול הטובה לאשר קבל או ליראתו ממנו ומשיב לו תגמול שזיכו מריע לו ולא אמר הכתוב אם
בכל שנה או לזמן אחר , והכ"ן בעיני לפי שהי' תמיד עושה כן פעם אחת פעם לכך כתב והשיב :
אילים נמר , חסר הנסמך ופי' אילים אילי נמר : (יא) יצק מים , פי' שזרת אותו :
(יב) יש אוחו , שהרי לא בא למלחמה למה בא לא בא ע"ו אלא ע"י כבואה באמת יש אותו
דברה' : (יג) אל כי קרא , אל תאמר עתה לנו דברי אלו אמת הוא כי קרא : (טו) עשה ,
מקור במקום זיווי : גנים , חפירות : וקל , נפעל עבר מן הכפולים ומשפטו קלל : מנחור ,
שם בחילם : תכאיבו , כאמר כן ע"ד ההשאלה : (כ) בעלות המנחה אמר כן לעולת הנקה :
(כג) החרב , מקור מבנין הפועל מענין חרב כלומר נהרגו : (כד) ויבו , סן כתיב
והקרי בכף והכתיב לא מנחת' לו טעם רק אם כאמר שהי' היא תמורת חלק ויהי' כמרויבא
כלומר ישראל בא בה בעיר : (כה) הקלעים , תאר למשליכים בקלע , ולא היו ביה רק שמשליכו'
אנכים גדולות בדויק . לחומה עד שיגברו החומה : (כו) וטעם ויקח את בנו הבכור כי בן
מלך אדום הראוי למלך תחתיו הי' ברשות מלך מואב ומפני זה בא עם שני המלכי' כי חשב להוציא
בעזרם בנו מתחת יד מלך מואב וכשאזב מלך מואב להבקייע אל מלך אדום ולא יכול לקח בקפצו
את בן מלך אדום והעלהו על החומה ושרפו לעיני אביו : ויהי קצף גדול על ישראל , ממלך אדום כי
חשב שנעזרתם ויחיה בנו מתחת יד מלך מואב ו"ה הכתוב על שרפו את עצמות מלך אדום לשיד ,
והרמ"ק